

Ooit is er iemand geweest die de eerste Chinese roman in het Nederlands heeft vertaald. Inmiddels bestaat er een waslijst aan Nederlandse vertalingen van Chineestalige boeken. Wat is de betekenis van de Chinese literatuur voor de Nederlandse lezer? Welke trends zijn er te onderscheiden? Mark Leenhouts schreef er een prachtig boek over: *Chinese literatuur van nu. Aards maar bevlogen*.

Vloedgolf aan boeken

door Remco Oosterveld

illustratie: Kim Trouwborst

In het begin van de twintigste eeuw werd, onder invloed van de westerse opvattingen, de prozaliteratuur in China pas geaccepteerd als genre. In de periode daarvoor, tijdens het Chinese keizerrijk, was de beoefening van literatuur vooral onderdeel van het landsbestuur. Chinese romans staan niet bekend om hun psychologische diepgang, een reden waarom veel westerse lezers hun beking er niet in vinden. Van oudsher is men in China gewend om episodisch te schrijven. De Chinese lezer ontleent een sterk gevoel van eenheid aan het denken in tegenstellingen (droom-werkelijkheid, arm-rijk, yin-yang) binnen de roman. Bovendien hebben Chinese romans geen dwingende plot, het thema krijgt gestalte door een steeds uitbreidende reeks van nieuwe of juist terugkerende motieven. Een westerse sinoloog bedacht hier ooit de term ‘aanwassende roman’ voor.

De Viermeibeweging, die in 1919 opkwam, borduurde voort op het verzet tegen de lege vormen van de versteende klassieke werken en riep op tot een individualistische, humane literatuur. Lu Xun, vader van de moderne Chinese literatuur, staat model voor deze moderniseringsbeweging. Hij schreef in ieder geval het eerste boek in de moderne spreektaal, *Dagboek van een gek*. Ondanks de revolutionaire idealen uit die tijd, bleef men vasthouden aan het idee dat literatuur niet louter verstrooiing was, maar ook moest helpen maatschappelijke problemen op te lossen. In de jaren dertig zijn er drie belangrijke auteurs aan te wijzen, namelijk Lao She, Mao Dun en Ba Jin. Ondanks het feit dat ze de revolutie voorstonden, worstelden ze alledrie met de moeilijkheid hun artistieke vrijheid te verenigen met hun maatschappelijke betrokkenheid. In die hoedanigheid bleven ze dus nog traditioneel. Deze periode laat enkele wapenfeiten zien. In 1939 kwam de eerste in het Nederlands vertaalde roman uit: *Schemering over Sjanghai* van Mao Dun. Lao She valt de eer te beurt de eerste rechtstreeks in het Nederlands vertaalde roman, *De riksjarrenner*, op

zijn naam te hebben staan. Hierbij is het leuk te vermelden dat Lu Xun de eerste Chinese vertaling maakte van een Nederlands werk: *De kleine Johannes* van Frederik van Eeden (1928).

Honderdbloemencampagne

Qian Zhongshu's roman uit 1947, *Belegerde vesting*, wordt genoemd als de laatste roman uit de vrije periode. Dan breekt een vernietigende tijd aan, het tijdperk van Mao Zedong. Tot het eind van de jaren zeventig hadden sommige schrijvers geen behoefte aan het produceren van verplicht opgelegde steunbetuigingen aan de Communistische Partij, anderen gingen mee in het aanleveren van formulewerk. Al in 1942, tijdens zijn toespraken in Yan'an, had Mao gesteld dat literatuur het volk moest dienen. Schrijvers werden geacht het optimisme en patriottisme van de revolutie uit te dragen en te verpakken in een voor boeren, arbeiders en soldaten toegankelijke vorm. Gezien het hoge analfabetisme in de samenleving mondde dit uit in toneel- en voordrachtsteksten met zang en muziek, die ontleend waren aan traditionele folklore. De vrouw van Mao, Jiang Qing, heeft hierin een leidende rol gespeeld. Het culturele leven uit die periode kreeg de benaming ‘Acht modelopera's en één schrijver’. Auteurs werden door elkaar geschud met campagnes als de Honderdbloemencampagne, waarin intellectuelen werden uitgenodigd kritiek te leveren – iets wat ze later zouden bezuren. Daarna volgen de Antirechtscampagne en de Culturele Revolutie. Slechts één bekende schrijver, Haoran, werd niet bekritiseerd tijdens de Culturele Revolutie.

Na de dood van Mao Zedong moest de literatuur zichzelf opnieuw uitvinden. Gaandeweg hielden auteurs zich weer bezig met het beschrijven van de werkelijkheid van alledag, de wereld om hen heen. Veel werk uit deze periode is te vinden onder de noemer littekenliteratuur. Daarin werd onder andere het leed van de Culturele Revolutie verwoord en werden misstanden onthuld. De naam is ontleend aan het verhaal *Het litteken* van

Boeken als *Candy en Shanghai Baby* blinken uit door openhartig beschreven seksuele handelingen

Lu Xinhua uit 1954. Tot de jaren tachtig toont het westerse publiek aan dat ze belangstelling heeft voor deze Chinese getuigenissen. Daarna volgt een periode waarin een einde lijkt te komen aan het socialistische realisme. Auteurs als Gu Hua, Zhang Jie, Jung Chang en Zhang Xianliang produceren een stroom aan egodocumenten, die de uitgevers moeilijker in de markt weggezet kregen. Toch sloeg deze literatuur in het westen aan omdat de lezer wilde vernemen hoe het er in dat verre, relatief onbekende, mysterieuze land aan toeging. Sommige auteurs, zoals Han Shaogong en Mo Yan, grijpen terug op het klassieke wonderverhaal, in China beschouwd als de oervorm van het korte verhalende proza. Overdrijving en satire zijn elementen die terugkeren in de literatuur. Door de opendeurpolitiek, ingezet door Deng Xiaoping, waren de jaren tachtig een periode van verhitte discussies over kunst en cultuur, van herontdekking van traditie en geschiedenis, van experimentierlust met westerse ideeën en literatuur.

Schandaalroman van Wei Hui

Eind jaren '80 daagden sommige auteurs de gevestigde orde uit door bijvoorbeeld geweld op een klinische en schijnbaar ongemotiveerde manier te beschrijven. Su Tong, Yu Hua en Ma Yuan hoorden hierbij. Vertelstructuren werden op hun kop gezet om de lezer in de war te brengen. Doordat de auteur zich onthield van commentaar werd het morele oordeel van de lezer op de proef gesteld. Men stelde daarbij het individu en de manier waarop deze reageert op zijn omgeving op de voorgrond. Met het bloedbad op het Tiananmen-plein ging de overheid scherper controleren en schrijvers gingen in ballingschap. Het volgende

voorbeeld toont aan dat de Chinese censuur heel ver kan gaan. Het boek *Vervallen stad* (1993) van Jia Pingwa viel voor de overheid onder pornografie, dit terwijl de auteur voor publicatie alle seksscènes al vervangen had door blanco tekstblokjes. Wei Hui's *Shanghai Baby* (2000) zorgde er ook voor dat de overheid hard optrad tegen de vele deelnemers aan het productieproces van haar schandaalroman. Het zwaarst getroffen is Yan Lianke's roman *Dien het volk*. Dit boek was een belasting van de spreuk ‘Dien het volk’ van Mao, die ook symbool staat voor het wezen van de Volksrepubliek. Daarbij kwamen nog een promiscue verhouding en het propageren van onjuiste (westerse) denkbeelden. Uiteindelijk heeft dit geleid tot het ontslag van Yan uit het leger en acties tegen de mensen die meehielpen aan het uitbrengen van *Dien het volk*.

De jaren negentig werden meer geregeerd door het geld. De Schrijversbond, de ijzeren rijstkom voor auteurs, werd door de overheid uitgekleed. Privé-boekhandels werden toegestaan, de uitgevers bleven echter wel staatsbedrijven. Er kwamen interessante buitenlandse titels op de markt en men gebruikte innovatieve marketingmethodes. Hier ontstond ook een bestsellercultuur, met als hoogtepunt Jiang Rongs *Wolventotem*. De bureaucratieroman was eveneens in opkomst in die tijd. In deze romans werd concreet wanbestuur zoals corruptie aan de kaak gesteld. Door een meer open maatschappij hoefde een schrijver de overheid niet meer te vrezen als hij in bedekte termen misstanden in de bureaucratie aan de kaak stelt. Yan Lianke, Jia Pingwa, Mo Yan en Wei Hui hebben daardoor ook geen persoonlijke schade opgelopen. De openstelling van China in de afgelopen eeuw heeft ervoor gezorgd dat men in China in korte tijd heeft kunnen kennismaken met de vele verschillende stijlen en stromingen die de literaire westerse geschiedenis heeft doorgemaakt. Dit heeft zijn invloed gehad op het werk van de hedendaagse literatuur, en met een grote gretigheid laven de Chinezen zich aan die overdaad. Grote thema's in gepubliceerd werk zijn het keizerrijk van weleer, >

het land van de communistische dictatuur, het land van de economische *boom*. Veel non-fictie heeft trouwens dezelfde uitgangspunten. De laatste jaren komen er veel romans uit over sterke vrouwen: historische figuren, zoals keizerin Cixi, en over de jonge vrouw in de moderne stad. Verder kenmerken deze jaren zich door een vloedgolf aan boeken die uitblinken door openhartig beschreven seksuele handelingen zoals Mian Mian's *Candy* en Wei Hui's *Shanghai Baby*. Model voor deze veranderingen staat de kosmopolitische stad Shanghai. Niet vreemd dat juist door auteurs uit deze stad teruggerepen wordt op de thematiek van vrijgevochten jongeren, die zich laven aan seksuele uitpattingen en zich verzetten tegen wat dan maar ook. Voor de Nederlandse lezer is dit niet geheel nieuwe kost; wij zijn wel wat gewend sinds de boeken van Cremer, Wolkers, Reve, Paul Boon en de meer recente boeken van Giphart, Zwagerman en Brusselmans. Het toont wel aan dat de Chinese auteur zichzelf een weg zoekt in het literaire landschap. De aandacht voor China wordt deels ondersteund door het succes van boeken die geschreven zijn door Chineestalige auteurs die in het buitenland wonen. Voorbeelden daarvan zijn Jung Chang en Lulu Wang.

Prachtige traditie in drama

De opbloei van de Chinese film heeft een toenemende belangstelling voor China en de Chinese literatuur bewerkstelligd. Ondanks het feit dat China's bekendste regisseur Zhang Yimou (*Het rode korenveld*, *Shanghai Triad*, *House of Flying Daggers*) beschuldigd is van mooifilmerij, is hij van onschatbare waarde geweest in de wisselwerking met de literatuur. Hij heeft kritiek gekregen op de bewerking van een verhaal van Su Tong tot de film *Raise the red Lantarn*. Zo komen er in het verhaal geen lampions voor, in de film wel. Chinese poëzie wordt tegenwoordig aan de lopende band vertaald. Wat nog mist in vertaling is het Chinese toneel. China heeft een prachtige traditie in drama. Zo zijn de toneelstukken van Guan Hanqing een lust

om te lezen. Via het tijdschrift *Het trage vuur* hebben wij de beschikking over een enorme rijkdom aan vertaalde Chinese literatuur. Als geluk bij een ongeluk heeft de Chinese auteur door de jaren heen noodgedwongen om weten te gaan met censuur of eigenlijk het ontlopen daarvan. Een deel van de boeken verschijnt ook bij ons in Nederland en is dus makkelijk aan te schaffen. Uitgeverij De Geus heeft een ruim aanbod Chinese boeken van auteurs als Han Shaogong, Su Tong, Yu Hua en Pai Hsien-yung. Andere uitgeverijen hebben minder titels in de aanbieding. Helaas hollen uitgeverijen nogal eens achter elkaar aan. Heeft de ene uitgever een boek over de jonge vrouw in de grote stad, dan volgen meteen drie andere uitgeverijen omdat het eerste boek naar verwachting goed verkoopt.

Voor een overzicht van de laatste jaren moeten we waarschijnlijk nog geduld hebben. Over tien jaar is het aanbod en de diversiteit groter en kan er een afgewogen beslissing plaatsvinden over welke boeken voor het Nederlandse publiek interessant genoeg zijn. Duidelijk is dat wij graag boeken lezen die voor ons herkenbaar Chinees zijn. Ook lezen we graag over individuen die in opstand komen tegen het gezag. China heeft in ieder geval al een Nobelprijswinnaar binnen de gelederen. In 2000 ontving Gao Xingjian die prijs. Hij pleitte in zijn rede voor een literatuur waarin de schrijver voor zichzelf schrijft en niet voor zijn brood, voor zijn eigen voldoening, zonder zich erom te bekommeren of hij wordt gelezen. De auteur moet zich verzetten tegen sociale normen en politieke macht, maar ook tegen de commerciële waarden van de consumptiemaatschappij. Met zo'n benadering kan de Chinese literatuur de toekomst aan. Hopelijk wordt veel van deze soort literatuur in het Nederlands vertaald. *China Nu* zal hier graag veel aandacht aan blijven besteden. 友

Mark Leenhouts, *Chinese literatuur van nu. Aards maar bevlogen*. Uitgeverij De Geus, Amsterdam 2008, 208 blz., prijs € 24,90

AcupunctuurHBO.nl

明雅圖書公司

MING YA CHINESE BOEKHANDEL

Geldersekade 105, Amsterdam

www.mingyabooks.com

Open: maandag t/m vrijdag 10 – 18 u en zaterdag 10 – 17 u

tel: 020 6258330 fax: 020 6205794 mail: info@mingyabooks.com

CHINESE FEESTEN
Ubbo van Dijk
Ill. Li Mei Mei
ISBN 978-90-72179-26-5
70 pag. geb. 19 x 21 cm
€ 12,95

In Nederland wonen veel Chinese kinderen. In steden en dorpen. Op het vasteland en op de eilanden. Ze wonen hier nog maar net of al generaties lang. Ze hebben vriendjes uit alle hoeken van de wereld.

Ze vieren Sinterklaas, koninginnedag en carnaval. Ze vieren nieuwjaar op 1 januari en Chinees nieuwjaar. Ze vieren het drakenbootfeest en het maanfeest.

Vaak weten ze niet hoe die feesten zijn ontstaan. In dit boek wordt daarover meer verteld. In eenvoudige taal met prachtige prenten.

Verhalen om van te genieten en niet te vergeten. Voor Chinese kinderen én al hun vriendjes en vriendinnetjes. Voor ouders, opa's, ooms en tantes om voor te lezen. Voor jonge kinderen [groep 4] om zelf te lezen.

Verkrijgbaar bij uw boekhandel of maak € 12,95 over op postbankrekening 5459881 tnv Ming Ya mvv uw naam en adres. Het boek wordt per post opgestuurd.

Al uw online
China-informatie en
China-inkopen

www.geledraak.nl

& www.zaiton.nl

U wilt ook een
abonnement
op *China Nu!*

Bel 033-432 87 96

of mail info@vnc-china.nl